

A NYELVŐR POSTÁJA

Hogyan születtek meg a koronavírus változatainak az elnevezései, és hogyan kell írni őket? Kötőjellel vagy külön?

A koronavírus terminológiája az utóbbi több mint másfél évben meghatározó és gyorsan bővülő része lett a szókincsünknek. A koronavírus első tünetét Vuhanban 2019. december 8-án észlelték.

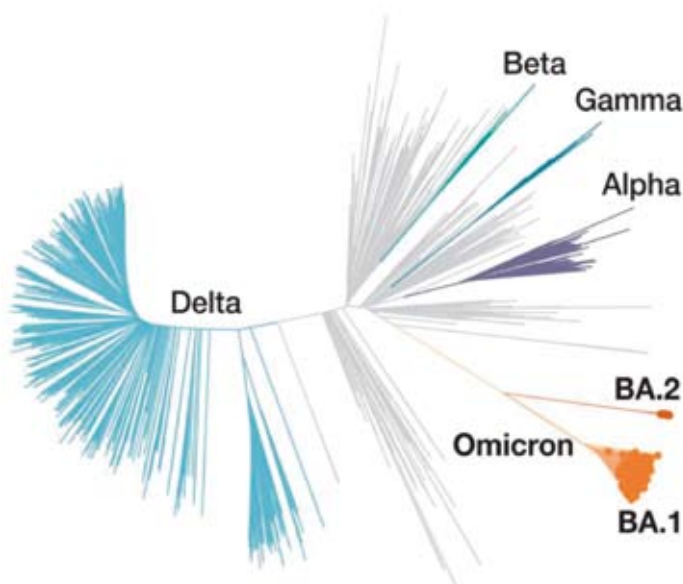
Az új koronavírus elnevezése 2020. február 12-től teljes nevén Severe Acute Respiratory Syndrome, 'súlyos heveny légúti tünetegyüttes vírusa', mozaikszavas változata SARS-CoV-2. Az általa okozott megbetegedés pedig a koronavírus-betegség 2019 (coronavirus disease 2019), melynek rövid változata a Covid-19. Kínán belül kezdetben vuhani vírusként emlegették, később vuhani koronavírussá alakult, majd felvette a kínai koronavírus, aztán a 2019-nCoV nevet. Végül február 11-én hivatalosan is elkeresztelték Covid-19-re. Tehát az elnevezés létrejöttének a pontos időpontját is tudjuk. A koronavírus szóösszetétel metaforikus, a nevét elektronmikroszkópos képe alapján kapta, amelyen a burokba ágyazott fehérjetüskék a Nap koronájához hasonlóan kitüremkednek a felszínből (a latin *corona* és a görög *κορώνη* szavak jelentése: koszorú, virágfüzér, glória, korona).

Kezdetben a vírus új variánsait egy-egy országhoz kötötték. Azonban 2021 nyarán úgy döntöttek, nem akarják megbélyegezni az országokat, ezért a görög ábécé betűivel jelöli majd ezentúl a WHO a koronavírus különböző variánsait. A brit mutánst alfaként, az indiait pedig deltaként fogják említeni. A változás nem érinti a különböző tudományos elnevezéseket.

A további vírusok elnevezése során azonban a WHO szándékosan átugrott két betűt az új variánsok nevét illetően. A koronavírus mű betűvel jelölt variánsa után ugyanis a görög ábécében a nőnek, majd a kszínek kellett volna következnie. A New York Times szerint a nő betűt valószínűleg azért ugrották át, mert a kiejtése nagyon hasonlít az angol new, vagyis 'új' szóhoz, ezért a gyakorlati szempontok ellentmondtak a használatának. A kszít pedig azért ugrották át, mert az angol fonetikus átírása – a Xi – nagyon hasonlít Kína elnökének, Hsi Csinpignek (angol átírással Xi Jinping) nevére. Ezt Tarik Jasarevic, a WHO szóvivője valamennyire be is ismerte, és azt mondta, hogy „túl gyakori vezetéknev a Xi [angol átírásban]”, és a szervezetük előírásaiban szerepel, hogy el kell kerülni a kulturális, társadalmi, nemzeti, regionális, szakmai és etnikai sértéseket. Ezért lett omikron a neve, amelynek már létezik BA.1 és BA.2 alvariánsa.

A helyesírását illetően nézzük meg először, hogy a Magyar helyesírási szótár görög betűkkel többek között mely szóösszetételeket tartalmazza: alfa-bomlás, alfa-sugár, alfa-részecske (13), béta-részecske (54), delta-elektron (101), gamma-foton, gamma-globulin (191), kszí-részecske (323), mű-mezon (380). Ezek mind fizikai-kémiai szakkifejezések. A vírus, illetve variáns szóval a görög betűk olyan szere-

pet töltenek be, mint a főnévi jelzők vagy a sorszámnevek (hányadik vírus), így a különírás javasolandó: delta vírus, omikron variáns. Természetesen jelentéssűrítő összetételnek tekintjük, és ezért kötőjellel írjuk a következőket: omikron-járvány omikron-enciklopédia.

(Forrás: GISAID/NEXTSTRAIN/NCO, ADAPTED BY K. FRANKLIN/SCIENCE, https://www.science.org/content/article/sudden-rise-more-transmissible-form-omicron-catches-scientists-surprise?utm_campaign=SciMag&utm_source=Social&utm_medium=Facebook)

Mit jelent és honnan ered a burkini szó?

A válaszhoz először a bikini szó etimológiáját kell megvizsgálni. A kifejezés angolul, németül, spanyolul ugyanígy hangzik. A *bikini* [1962] angol „bikini suit” (jelentése: bikini ruha) alapján terjedt el, amelynek előtagja Bikini szigetének, a Marshall-szigetek egyikének nevét őrzi. Később a bikini első elemének vélt *bi* 'kettő' szónak a *mono* 'egy' szóra való felcserélésével született a *monokini* 'egyrészes (felsőrész nélküli) fürdőruha' kifejezés [1976] (Zaicz 2006: 69). Ezek után született meg a tanga szóval a *tankini*, a létrejöttét tekintve közelít a szóösszerántáshoz (*tanga* + *bikini*). Ez olyan kétrészes fürdőruhát jelent, amely kicsi bikininadrágból és a hasat éppen csak szabadon hagyó, topszerű felsőrészből áll. A *burkini* (*burka* + *bikini*) a muszlim nők számára készített fürdőruha, amely megfelel a Korán előírásainak. Csak a kéz- és lábfej, illetve az arc látszik ki a gyakran napellenzővel is kombinált ruha alól. Elő-

szőr fekete színben jelent meg, az utóbbi években hoztak ki a gyártók színes vagy színes betétekkel kombinált darabokat is. Megemlíthetjük a *facekini* szót is a fentiek sorában, ez az arcot teljesen elfedő napvédő maszk, csak a szemeknek, az orrnak és a száznak hagy egy-egy nyílást. Magyarítása: *arckini*.

A thaiföldi motoros riksa javasolt alakja: tuktuk, tuk-tuk vagy tuk tuk?

A javasolt írásmód: tuktuk a tamtam írásának analógiájára (Tóth 2017: 513). Mindkettő hangutánzó szó ismétlése. Ugyanide sorolható az ugyancsak egybeírt tuctuc, amely egy zenetípus megnevezése, gyakran a diszkózene csúfolására használják, mert ennek a lüktető elektronikus zenének az alapja (ritmusa és a hangszeres rész) hasonló hangélményt vált ki. Hasonló kifejezéseink még a hehe, a hehehe, a hihih (Tóth 2017: 224., 230).

Szakirodalom

Tóth Etelka (szerk.) 2017. *Magyar helyesírási szótár*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
Zaicz Gábor (főszerk.) 2006. *Etimológiai szótár. Magyar szavak és toldalékok eredete*. Tinta Könyvkiadó, Budapest.

Források

<https://www.origo.hu/tudomany/20210601-ezentul-a-gorog-abece-betuivel-jeloli-majd-a-who-a-koronavirus-mutacioit.html>
<https://www.nnk.gov.hu/index.php/koronavirus-tajekoztato/537-gyakorlati-tanacsok-koronavirussal-kapcsolatban-szocialis-intezmenyek-reszere>
<https://www.portfolio.hu/global/20211129/elismerte-a-who-kina-miatt-kapott-szokatlan-elnevezest-a-szupermutans-513288>

Minya Károly